

Hermeneutica „absenței” în cărțile „neștiute”. Incursiuni autobiografice – Bogdan Suceavă, *Istoria lacunelor. Despre manuscrise pierdute* (II)

Prof.dr.habil.NICOLETA IFRIM

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Centrul Interdisciplinar de Studii Culturale Central și Sud-Est Europene

Abstract: *The second part of the analysis focusing Bogdan Suceavă's 'Istoria lacunelor' underlines the function of the autobiographical insertions which relate to 'second degree' personal history entailed by the essayistic discourse.*

Keywords: *autobiographic insertions, literature, Bogdan Suceavă.*

Dincolo de miza fondatoare a *Istoriei lacunelor*, aceea „de a scrie o poveste în doi timpi – despre aceste pierderi, unele incomensurabile – dar și despre șansa omului de a se reabilita în fața propriei identități și condiții rescriind, recuperând, regretând cărțile pierdute” (Antofi, 2017 : 13), așezată în „formula *eseului istoric* (nu a studiului!), cu inserții memorialistice și detalii care se constituie în miniproze” (Cernat, 2017), tentația recuperatorie denudează, prin selecția cărților „pierdute” și a măștrilor invocați (matematicieni sau scriitori), o opțiune personală a lui Bogdan Suceavă. Cea care traversează epoci culturale și spații de idei pentru a „da sens” unei „mici” Istorii individuale, aparținând unui intelectual român (format la răscrucea matematicii și literaturii), fascinat de „memoria lacunelor”. Într-o astfel de perspectivă, *Istoria* sa delimitează un spațiu personal al recuperării Sinelui, în siajul unui discurs amprentat de enclave autobiografice fragmentare care, în țesătura nevăzută a scriiturii, legitimează un traseu identitar aparte. Pretextul este declanșat de evocarea unui episod autobiografic fondator al unui astfel de demers, proiectat ficțional în romanul publicat în 2010, *Noaptea când cineva a murit pentru tine* : „Ar fi aici momentul potrivit să povestesc cum am început eu să fiu urmărit de istoria cărților lipsă. Nu aș putea să nu descriu scena aceea. Era o seară caldă de iarnă, o seară tragică, din decembrie 1989, când se murea în București. Simplul fapt de a te afla în stradă reprezenta un act politic sau iluzia unui act politic. Focuri de armă automată se auzeau continuu și o mulțime de oameni se adăposteau pe unde se putea, prin gangurile blocurilor, în scările de spațiu verde, în șanțuri. Nu știam de unde se trage, dar se trăgea. Existau victime. Se schimba lumea, era o întreagă dramă, iar orașul nostru era lacerat de o nevroză colectivă. (...) Din locul unde mă aflam culcat, în seara aceea

din decembrie 1989, priveam neputincios, împreună cu mulți alții, cum Biblioteca Centrală Universitară ardea, în miezul Bucureștilor, fără ca nimeni să poată face ceva. (...) Nu cunosc cauza, dar îmi aduc aminte că mă gândeam : deci așa ard bibliotecile. Așa trebuie că a ars și Biblioteca din Alexandria. (...) Ard sub ochii noștri, ard imparabil, ard într-un fel care nu poate fi oprit, și pălălaia asta poate lua cu ea unicate, manuscrise care nu au copie, arhive personale cu scrisori, fonduri documentare donate de autori sau de familiile lor. (...) Îmi propun în acest eseu să vorbesc despre *florile ce bat la poarta firii*, cele care înfloresc, dar rămân neștiute în spectaculozitatea lor, pentru că ceva exterior se întâmplă și ele sunt ucise. Despre lacune.” (Suceavă, 2017 : 20-22) Notițele sale, scrise la Palatul Morzin, care găzduiește ambasada României la Praga, vor fi reprezentat nuclee ale prezentei *Istoriei*, una în care Suceavă își mărturisește fascinația pentru „umplerea golurilor” : „Ne pasă de momentele de luciditate ale trecutului, de moștenirea unor culturi, de moștenirea tuturor culturilor. (...) Și ne doare fiecare pagină pierdută, ne doare ca o poveste de dragoste pe care ne-am fi dorit-o și pe care nu am trăit-o niciodată.” (Suceavă, 2017 : 80) În egală măsură, în societatea actuală, „balanța dintre uitare și bombardamentul cu informație a fost dată peste cap, iar cei din generația mea pot aprecia asta mai bine ca oricine. Noi am trăit penuria de informație, perspectiva uitării, orizontul aneantizării livești și am trecut într-o singură generație către cealaltă perspectivă, unde de abia ne mai descurcăm sub presiunea fluviului de informație azvârlit spre noi de ambientul digital. Ceva s-a schimbat. Undeva, prin anii optzeci ai veacului trecut, pe când în Europa de Est circulau samizdate, se mai putea imagina apariția unei lacune de tip clasic, adică aneantizarea unei cărți, dacă autoritățile cereau asta. Acum însă, lacunele ar putea fi altfel. E posibil ca un moment de clarviziune al unui autor să nu fie observat în oceanul de informație similară, nu toată de aceeași valoare, disponibilă. O lacună obținută prin ignorare.” (Suceavă, 2017 : 88-89)

„Recursul la memorie” deschide recurent secvențele *Istoriei*, ca într-un permanent joc al „auto-legitimării” în care enclavele „re-trăite” de experiență traumatică revin obsesiv : „Trec prin centrul Bucureștilor și privesc spre clădirea cea nouă a Bibliotecii Centrale Universitare, reclădită din temelii pe locul celei care a ars acum mai bine de un sfert de veac. Îmi amintesc scene stranii, tragice, însângerate, la care s-a întâmplat să fiu

martor. Pierderi. Foarte multe rătăcirii. Întunecări. Am fost acolo. Oare așa au dispărut cărțile pierdute ale vremurilor de altădată ?” (Suceavă, 2017 : 91) Într-o perspectivă geocritică de analiză, Bucureștiul – un „loc al memoriei” – devine o importantă componentă a re-legitimării identitare asociată funcțional „modelului procesual al memoriei”, definit de James Olney. Pentru acesta, „the archaeological model of memory is spatial, <<a site where...[he] can dig down through layer after layer of deposits to recover what he seeks>>; memories so recovered will be unchanged, if decaying over time. [...]. In contrast, the processual model for memory is temporal, <<bring[ing] forth ever different memorial configurations and an ever newly shaped self.>> This kind of remembering is imagined as a process of weaving that marks new forms from memorial strands that are also in flux.” (James Olney, *apud* Sidonie Smith and Julia Watson, 2010) Un cronotop care mediază investigarea „cărților-absență”, dublată de explicitarea, într-o ordine confesivă a scriiturii, a „lacunelor experiențelor personale”: „Dar nu este asta cea mai devastatoare lacună? Nu sunt surogatele lumii de azi tipul de lacună care ne afectează cel mai mult la nivel personal, într-un mod subtil, indefinit, greu palpabil? (...) Viața poate fi îmbrăcată într-o cămașă de zale care înlocuiește emoțiile personale, reflecția autentică, înrădăcinată în experiențele proprii.” (Suceavă, 2017 : 114) Și de aici miza literaturii : „Și atunci ce este literatura ? Ce funcție fundamentală satisface ? Nu răspunde un asemenea efort unui deziderat fundamental, cel de a completa pasajele esențiale ale trecutului și de a le restabili semnificația, cel puțin doar în sens narativ ? Un asemenea scop dă sens eforturilor autorului care scrie veacuri mai târziu și în același timp împlinește și destinul acelei umbre uitată sub colb de cronici, al cărei destin ar fi decăzut într-o nedreaptă uitare dacă lacuna nu s-ar fi împlinit într-o altă vreme.” (Suceavă, 2017 : 117-118) Pendularea permanentă între Istoria personală și istoriile cărților nescrise/pierdute oglindește programatic o poziție aparte a lui Bogdan Suceavă, matematicianul fascinat de „textele literare, pentru că ele spun ceva important despre veacurile trecute, despre perioade ale căror idei s-au pierdut, despre civilizații care vedeau lumea într-un fel aparte, unic, în mod esențial diferit. Oameni care trăiau sub inspirația unor zei ale căror viziuni și doleanțe nu le mai înțelegem azi. Ne interesează literatura și ca act estetic, firește, în primul rând, dar ce ar fi un text dacă nu ar reprezenta și un act necesar? Măsura unei civilizații rezidă și în consistența textelor literare care

îi supraviețuiesc, nu doar în vestigiile arhitectonice care îi consemnează urma.” (Suceavă, 2017 : 134-135) La fel, „memoria locurilor” poate descifra sensul unor „lacune” – „În București există cea mai potrivită ilustrare a ideii de lacună la care ne-am putea gândi, dacă ne-am dori să asociem lacunele cu o reprezentare. E o clădire care ar fi trebuit să fie monumentală, dar care a rămas neterminată: Casa Radio. Vreme de aproape trei decenii, silueta ei spectrală veghează trecerea timpului. Nu a fost construită pentru a răspunde unei nevoi reale, ci doar din rațiuni ideologice, ca o necesitate de a produce un tur de forță arhitectonic. Regimul politic care a urmat nu are nici o idee la ce ar fi bună o asemenea structură uriașă. De la vechii egipteni au rămas oare piramide neterminate? De la contemporanii noștri rămân monumente fără destin. Clădirea cu pricina ar merita să figureze drept un muzeu al lacunelor, așa cum silueta ei ne-o sugerează.” (Suceavă, 2017 : 171)

Finalul *Istoriei* proiectează, recurent, miza estetică a „cărților-lacună”, reflectând, în egală măsură, „o dreaptă măsură” a propriului destin creator al lui Bogdan Suceavă : „În fond, care sunt lucrurile pe care le sperăm după ce scriem un text? Cel puțin două: (1) ca cineva să ne iubească în viața acesta; (2) ca cineva să-și amintească de noi atunci când nu vom mai fi. Oare ce va fi scris la malul Pontului Euxin poetul Ovidiu despre toate acestea, despre depărtarea lui de ceea ce iubea, atunci când odele lui se așterneau pe pergament departe de cei care le-ar fi putut aprecia și înțelege? Nimeni nu a suferit mai cumplit în exil decât el, pentru că exilul îi luase cele două motivații. Dacă nu ești iubit după ce ai scris, atunci de ce să mai scrii? Ce o fi făcut Ovidiu cu ultimele sale poeme, cu ultimele sale manuscrise, cu ultimele lui note, cele care exprimă înțelegerea finală a sorții omenești, dincolo de dragoste, dincolo de luciditate, dincolo de actul de a consemna ceva care să dănuiască pentru totdeauna? Apropo, există zvonuri că ultimele lui ode de fapt s-au pierdut, după cum i s-a pierdut și mormântul, lacuna arheologică moștenită de la primul romantic.” (Suceavă, 2017 : 174-175)

Bibliografie

Antofi, Simona, *O „istorie a lacunelor” sau despre memoria pierdută a umanității*, în *Comunicare Interculturală și Literatură / Communication Interculturelle Et Littérature*, Vol. 28, no. 1, Aug. 2021 pp. 9-16, disponibil la adresa <https://revistacil.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/02/simona-antofi-o-istorie-a-lacunelor-sau-despre-memoria-pierduta-a-umanitatii.pdf>

Cernat, Paul, *Istoria lacunelor din Biblioteca ideală*, disponibil la adresa <https://www.observatorcultural.ro/articol/istoria-lacunelor-din-biblioteca-ideala/>, 2017.

Smith, Sidonie and Watson, Julia, *Reading Autobiography: a Guide for Interpreting Life Narratives*, capitolul *Autobiographical Subjects*, University of Minnesota Press, 2010, accesibil la adresa https://www.google.ro/books/edition/Reading_Autobiography/Ey90DwAAQBAJ?hl=ro&gbpv=1&dq=autobiographical+narrative&printsec=frontcover.

Suceavă, Bogdan, *Istoria lacunelor. Despre manuscrise pierdute*, Polirom, 2017.